

КОМПЬУТЕР YORDAMIDA O`QUVCHILARNING MUSIQIY QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISH USULLARI

Malohat Muxidinova,

*Chirchiq davlat pedagogika Universiteti
Umumiy pedagogika kafedrası o'qituvchisi*

Elyorjon Nemataliev,

*Chirchiq davlat Pedagogika Universiteti
Musiqá ta'limi 3-kurs talabasi*

Tojiboyev Muslimbek Zafardiyor o'g'li

*Chirchiq davlat Pedagogika Universiteti
Musiqá ta'limi 3-kurs talabasi*

Annotatsiya: Ushbu maqoladayosh avlodni pedagogik texnologiyalardan foydalanishga o'rgatish masalasi alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki ta'lim sohasidagi islohotlar faqat malakali kadrlar tayyorlashga xizmat qilib qolmay, balki fuqarolik jamiyatining ilmiy salohiyatini rivojlantirishga ham qaratilgandir.

Kalit So'zlar: Internet, kompyuter, multimedia, axbarot, intonatsiyani, ashula namoyishi, ritm, pyesa, television tasvir, animatsiya, grafika, ovoz. AKT

Аннотация: В данной статье особое значение приобретает вопрос обучения подрастающего поколения использованию педагогических технологий. Потому что реформы в сфере образования направлены не только на подготовку квалифицированных кадров, но и на развитие научного потенциала гражданского общества.

Ключевые слова: Интернет, компьютер, мультимедиа, информация, интонация, певческое исполнение, ритм, игра, телеизображение, анимация, графика, звук. АКТ

Abstract: In this article, the issue of teaching the younger generation to use pedagogical technologies is of particular importance. Because reforms in the field of education are aimed not only at the training of qualified personnel, but also at the development of the scientific potential of civil society.

Keywords: Internet, computer, multimedia, information, intonation, singing performance, rhythm, play, television image, animation, graphics, sound.

Zamonaviy musiqá darsi bu-darsda zamonaviy pedagogik texnologiyalar, kompyuter texnologiyalari va electron musiqá asboblardan foydalanishdan iboratdir. Axborot kommunikatsiya texnologiyalarini o'quvchilar yaxshi o'rganish uchun ko'plab tarkibiy qismlari mavjud: television tasvir, multimediya, animatsiya, grafika

va ovoz . AKT dan foydalanib dars o'tish o'quv samaradorligini keskin o'sishiga sabab bo'ladi.

Internet resurslaridan darsda foydalanish o'quvchini mustaqil ishlashga imkon beradi. Bugungi kunda ,qiziquvchan, televideniye ,matbuot, kompyuter orqali ko'p ma'lumotlarga ega bo'lishni istayshadi. O'qituvchi har bir darsni noan'anaviy usulda o'tishi lozim. Bugungi kunda o'quvchining mustaqil fikrlashi uchun noan'anaviy, qulay va o'ylashga majbur qiladigan yangi ped texnologiya usullari ishlab chiqilgan. O'qituvchi shunday mahoratli bo'lishi kerakki, eng indamas o'quvchi ham o'z-o'zidan darsga qo'shilib ,faol qatnashi kerak.

Musiqqa darslarida internet tarmog'idan foydalanish hozirgi zamonaviy talablardan biri bo'lib bunda o'qituvchi turli davlatlardagi musiqqa darsini kuzatishi, dars o'tish usullari, texnik vositalardan foydalanish, milliy qo'shiqlarda namunalar keltirish, taqqoslash, farqlash va o'rganishi ham darsni rang barang bo'lishini ta'minlaydi. Texnika asrida yashar ekanmiz zamonaviy kuy qo'shiqlarni yaratish bilan birga, uni tinglashga ham o'rgatadi, o'quvchilarni eshitish qobiliyatini o'stiradi. Musiqqa darslarida quyidagi multimedia ilovlaridan foydalanish mumkin: prezentatsiyalar, animatsion ro'liklar, o'yinlar, video ilovalar, audio ilovalar. Mavzuga oid bo'lgan operalar, musiqiy filmlar, mumtoz va ommabop musiqqa konsertlari, bastakorlari hayoti ijodi, xalq bayramlaridan parchalar o'quvchilarga namoyish etiladi.

Musiqiy qobiliyatlar bir butun jarayon ko'rinishida rivojlanayotgan bo'lsada, shunga qaramay har bir qismni ketma-ketlikda qanday shakllanishi yoki konkret musiqiy asar misolida ko'rib chiqishimiz mumkin.

I. Kuyni xis qilish va tovush balandligini eshitishni rivojlanishini ketma-ketligi. Asarni eshitish jarayonida registlar ifodaligini mohiyatini anglash (misol uchun "Bahor valsi" va "Andijon polkasi")

II. Ritm xissiyotini rivojlanish ketma-ketligi. Musiqada metr qismlarini bir meyorida tarqalishini qayta tiklash va tinglash (musiqqa ostida xarakat qilish, oddiy musiqqa asboblari chalish).

III. Musiqiy shakl xissiyotini (butunlik xissiyoti) rivojlantirish ketma-ketligi. Shakl xissiyoti bu yerda elementar musiqiy tuzilishlar haqida musiqqa eshitishni shakllanishini kompleks ko'rinishi nazarda tutiladi va ifodalilik vositalari, qismlarni kompazitsion bir butunlikda qabul qilinadi.

Bunda bolalar e'tiborini ashulalardagi musiqqa tilini elementlarga (bulaklarga) qaratish zarur; bu bilan birga nota yozuvlari bolalar musiqqa asboblari yordamida sodda xarakatlarini qo'llash tavsiya etiladi.

Intonatsiyani ifodali mazmunini, uni musiqiy "bayonida" tutgan asosiy o'rni haqidagi taassurotlarini shakllantirishdir.

Intonatsiya haqidagi taassurotlarni musiqiy fikrni bayon etish (tanish ashulaga bastalangan kuyni variatsiyalarni oddiy musiqiy asboblarda ijro etish misolida) haqidagi ong, tafakkurni shakllantirish.

Musiqiy obrazni, hayotiy ko‘rinishlarni musiqa vositalari orqali aks ettirishni (misol uchun xalq kuylaridagi –hajviyalar) shakllantirish kerak.

Musiqiy asarlarni mazmun yuklamasi va tuzilishi haqidagi tassurotlarni shakllantirish:

- bir obrazni ko‘rsatuvchi (misol uchun “Paxtaoy” ashulasi), bir musiqiy fikrni bayon etuvchi bir qismli shakl;

- turli obrazlarni (to‘ldiruvchi va qarama qarshi turuvchi) taqqoslash vositasi ko‘rinishdagi oddiy ikki qismli shakl; ikkinchi qismni mazmun jihatidan “ish nima bilan tugadi” savoliga javob berib, ustun turishi (masalan, B. Umidjonovning “Oqshomda” asari);

- oddiy uch qismli shakl; oxirgi qismlarni mazmun jihatdan ustun turishi; birinchi qismdagi obrazni 3-qismda tasdiqlanishi (misol uchun L. Betxovenning “Quvnoq”, “G‘amgin” asarlari)

- band shakli bir qismli yoki ikki qismli musikiy tuzilishni ko‘p marta takrorlanishi; ashula repertuarini ifodali ijro etishda yoki o‘rganish jarayonida band shaklini o‘rganish; xor jamoalarni chiqishlari yozilgan tasmalarni tinglash;

- rondo, referenni mazmunan yuklanishi, rondoda keskin qarama qarshilik prinsipi; “Dilorom”, “Oshiq G‘arib va Shoxsanam” operalari misolida rondo shakllarini ifodaliligini ochib berish;

- o‘zgaruvchanlik shakli; o‘zgaruvchanlik mavzuni o‘zgartiruvchi usul sifatida; janr xususiyatlarini o‘zgartirish (misol uchun “Yallama yorim” o‘zbek xalq bolalar ashulasi, “Oq terakmi ko‘k terak” uyin va boshqalar)

Bu usullar mavzularni yaxshiroq eshitishga yoki taqqoslashga asarni bosh g‘oyasini tushunishga, his qilishga yordam beradi.

Shu tariqa, yuqorida bayon etilgan musiqiy qobiliyatlarni shakllanish ketma ketligi quyidagi xulosalarni chiqarishga asos bo‘la oladi:

- yuqorida bayon etilgan ketma ketlik aniq bir mantiqiy aloqani shakllanishiga imkon yaratadi. Shunda aloqa musiqa ijro etish majburiy bosqichlarini saqlab qolishga qaratilgan asosiy talablarni ta’minlab beradi.

- bo‘lajak musiqa o‘qituvchilarni ijodiy musiqiy qobiliyatlarini takomillashtiradi.

- musiqiy ijro paytida zamonaviy kompyuterlarni qo‘llash imkoniyatini beradi

Bo‘lajak musiqa o‘qituvchilarni ijrochilik qobiliyatlarini maksimal darajada faollashtirish uchun, biz ko‘rib chiqilayotgan muammoni umumta’lim maktabga yo‘naltirilgan va u bilan aloqada bo‘lgan holda ko‘rib chiqishimiz kerak. Umumta’lim o‘rta maktablardagi musiqa darslari musiqani sevuvchi, fikrlovchi g‘oyalar chuqurligini his etuvchi, xalq, zamonaviy va klassik asarlarni eng yaxshi

namunalardagi kechinmalar, his tuyg'ularni sezuvchi tinglovchini tayyorlashga qaratilgan. Shuning o'quvchilarni musiqiy tarbiyasining asosiy vazifasi ularda musiqiy anglashni rivojlantirish hisoblanadi.

Ba'zida, yuqori sinf o'quvchilari ijrosidagi qo'shiqni tinglashga tayyorgarlik ko'rgan payti, asar haqida berilgan bir yoki ikki jumlati ma'lumotlar bilan bir qatorda, o'quvchilarni e'tiborini musiqiy obrazni chuqur tushunishga yo'naltirilgan usullarni qo'llash mumkin. Misol uchun F. Nazarov musiqasiga bastalangan "Paxtaoy" qo'shig'i (V-sinf). Uni tinglashdan oldin o'quvchilarga savollar yoki topshiriq berish foydali. Bunday misollar asarni butunlay uning xususiyatlari bilan, diqqat bilan tinglashga yordam beradi, o'quvchilarda mustaqil faoliyat yuritishga qiziqish uyg'otadi, kuy bastalashga va uni o'rganib chiqishga undaydi.

Boshqa, yana bir bosqich- ashulani ko'rsatish. Uning vazifasi- tinglanayotgan asarga xos muxit yaratishdan iborat. Bolalarda musiqa tinglash jarayonida ularni tasavvurini, hissiy javob berish, obrazli fikrlash va aniq muloxaza yurita olishni tarbiyalash zarur. Ashula namoyishi-ma'suliyatli harakatdir. Bu yerdagi asosiy talab-o'quvchilar o'rganishi kerak bo'lgan asarni artistlarga xos, xis-to'yg'uga boy, ifodali ravishda namoyish etishdir. Ijro o'quvchilarda badiiy taassurot, asar variatlarini birini namoyish etish hohishi, ba'zi bir ijrolarga taqlid etish hoxishini paydo bo'lishiga yordam berishi zarur.

Ashula namoyish etishning turli yo'llari bor. Birinchisi- bu o'qituvchining o'zi ashulani ijro etib berishidir. Bu bolalarni musiqaga qiziqtirishning eng samarali usulidir.

O'qituvchi ashula namoyishiga diqqat bilan tayyorgarlik ko'radi: ashulani yod oladi, birinchi ijro uchun bandlarni tanlaydi va ashulaning musiqiy mazmunini tushuntirish yo'llarini aniqlaydi. Bundan tashqari o'qituvchi o'z ovozi jaranglashiga ham e'tibor berishi zarur.

Yangi asar bilan tanishishning boshqa bir turi – bu yaxshi kuylay oladigan o'quvchilarni shu ashulani ijro etishidir. Bunday sharoitda o'qituvchi ularning chiqishini oldindan tayyorlaydi.

Ko'pincha o'qituvchilar gramm yozuvdan (solist yoki bolalar xori) foydalanadilar. Bunday uslubni qo'llash mumkin, lekin grammyozuv o'qituvchi ijrosida tinglansa, maqsadga muvofiq bo'lar edi. Shunda bolalar mustaqil ravishda u yoki bu ijroning xususiyatlarini taqqoslash, ularga yoqqan ijroni tanlashga, bir so'z bilan aytganda eshitgan narsani chuqur tahlil qilishga imkoniyat yaratiladi (misol uchun ijrolarda o'xshash va qarshilik tomonlarni aniqlash).

O'quvchilarni yangi ashula bilan tanishtirishni yana bir uslubi bor, ya'ni asar ijrosi paytida uni notalar asosida kuyini va so'zlarni kuzatish. Bunday uslub ikki va uch ovozli kuylarni namoyish etishda yaxshi natija bera oladi. Ba'zida aytilgan uslub

kichik yoshdagi (sinflardagi) bilan ish jarayonida ham qo'llaniladi. Bunda ko'rgazmali qurollar sifatida kuyni grafik yozuvi qo'llaniladi.

Umumiy qilib aytganda tahlilni turli xil ko'rinishi ashula o'rganishga qaratilgan bo'lib, shu bilan birga o'quvchilarni qanchalik diqqat e'tibor bilan musiqani tinglaganliklari uni tushunganlik darajasini, javoblarida ularni qanday qo'llay olganliklarini ko'rsatib beradi. Maktabga o'quvchilar turli tayyorgarliklar bilan kelishadi, shu bois ularni musiqiy ta'ssurotlari ham rang-barangdir. Ular bolalar bog'chasida ko'rgan kino, radiodan, kattalardan eshitgan- ashulalarni xirgoyi qilishadi.

Musiqani tushunish uchun zarur bo'lgan musiqiy - eshitish tasavvurlarni rivojlantirish nafaqat uni tinglaganda, balki o'quvchilarni vokal-instrumental ijrosida ham amalga oshirishdir. Ya'ni bolalar o'z xisssiyotlarini o'tkazishga xarakat qilgan paytlar, intonatsiyani ko'proq ifodali bo'lishini, ritmik mos kelish, tembr va dinamik birligi yuzaga keladi.

Yuqori tovushli eshitish qobiliyatini maqsadli rivojlantirish, musiqani tushunishni ta'minlab bermaydi. Tovushlar mosligini balandlik, davomiylik, tembr, dinamika, qog'ozdan o'qish bilan farqlash mumkin, lekin bu bilan hech narsani xis etish bo'lmaydi.

Bolalarda musiqiy davrni bosqichlarga bo'lish hissini kuchaytirish, musiqa ostida harakat qilish, bolalar musiqa asboblarida chalishni taklif etish, ashula va pyesalarni musiqa bilan kuzatish (misol uchun ritmik to'xtash, yoki ularni boshlanishini aniq jumlar bilan belgilash) maqsadga muvofiqdir.

Tinglash uchun pyesalarni o'quvchilarni o'qituvchi bilan birgalikda ijro etishda ifodalilik ustida ish olib borishda asosiy kulminatsiya, musika va kuyni his etishni kuchaytirish ishlarini olib borish tavsiya etiladi.

Asarni ijro etganda va tinglaganda ularni mazmuniy ifodaliligi rivojlantirishda (qaytarish- takrorlash, variatsiyalash, keskin farq qiluvchanlik) his etishni kuchaytirish ishlarini olib borish va shakllantirish.

Ko'p hollarda bu asarlar quvnoq, hayotbaxsh, musiqa va she'rlari bilan diqqat e'tiborni jalb etishadi. Bolalarni musiqiy qiziqishlari turg'un emas. Bunga tez o'zgaruvchan kattalarga taqlid sababdir. Shuning uchun o'qituvchi oldida katta ma'sul vazifa-o'z tarbiyalanuvchilariga mustaqil ravishda ega bo'lgan ta'ssurotlarida chama (oriyentr) olishni o'rgatish turadi.

Lekin, turli-tuman musiqani tushinish bolaga qiyinchiliklar tug'diradi. Musiqani yaxshi tushinish uchun tovush va tovush birliklarini xususiyatlarini, ularni o'zgarishini, musiqadagi fikr va xisssiyotlarni tushina bilish zarur. Musiqani tushinish qiyinchiliklari shundan iboratki turli bastakorlarni musiqa tili o'z xususiyatlariga (individuallik, milliy, tarixiylik) ega. Ana shu xususiyalarni bolalar ajrata bilishlari kerak.

Musiqaga bo'lgan qiziqishni shakillantirishni birinchi darslardan oq boshlash zarur. Kech boshlangan jarayonda jiddiy musiqaga nisbatan salbiy munosabatlar paydo bo'lishi va bu munosabatlarni yengish, o'qituvchiga qiyinchiliklar tug'dirishi mumkin. Bolalar turli bastakorlarni turli asarlarini qanchalik tez-tez tinglab tursalar, shunchalik ularni ijodiga qiziqish uyg'onib, ularni asarlarini boshqalar ichidan ajratib oladigan bo'ladilar.

Zamonaviy o'qituvchi badiiy kuylanuvchi musiqani o'rganishda turli eshtishni shakillantiruvchi vositalarni qo'llay bilishi lozim.

Eng yaxshi pedagoglar, bolalarda musiqiy ko'nikmalarni rivojlantirib, nafaqat musiqa tinglashni, balki xissyot bilan uni qabul etishni, mazmuniga oid kechinmalarni paydo bo'lishini va ularni ifodali ijro etishni tarbiyalaydilar.

XULOSA

Jamiyat a'zolarining ijtimoiy faolligi ularning ilmiy salohiyati hamda ilmiy dunyoqarashi bilan belgilanadi. Hozirgi davrda taraqqiy etgan davlatlarning iqtisodiy, siyosiy, ijtimoiy va madaniy ravnaqi fan taraqqiyoti bilan chambarchas bog'liqdir. Bunday dolzarb vazifalar tizimida yosh avlodni pedagogik texnologiyalardan foydalanishga o'rgatish masalasi alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki ta'lim sohasidagi islohotlar faqat malakali kadrlar tayyorlashga xizmat qilib qolmay, balki fuqarolik jamiyatining ilmiy salohiyatini rivojlantirishga ham qaratilgandir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimova D. Musiqiy pedagogik mahorat TDPU. T. 2007
2. Sharipova G. Musiqqa o'qitish nazariyasi va metodikasi. TDPU –T. 2008 y
3. Sharipova G.M. «Musiqqa o'qitish metodikasi» o'quv qo'llanma T. 2008 yil.
4. Ortiqov T. Musiqqa o'qitish metodikasi. T. —Muharrir| 2010 y.
5. Nurmatov N va N. Norxujaev 1 - sinf uchun «Musiqqa alifbosi» darsligi. - T.: «G'ofur G'ulom» nashriyoti, 1998 yil.
6. Fayzieva O boshqalar. «O'zbekistan maktablarida musiqiy nafosat tarbiyasini tashkil etish buyicha metodik qo'llanma». - T.: «Navoiy azot» nashriyoti, 1992 y.
7. Sharipova M. «Boshlang'ich sinflarda musiqa o'qitish uchun metodik qo'llanma». - T.: RTM nashriyoti, 2001 yil.
8. Fayzieva O boshqalar. «O'zbekistan maktablarida musiqiy nafosat tarbiyasini tashkil etish buyicha metodik qo'llanma». - T.: «Navoiy azot» nashriyoti, 1992 y.
9. . Tolipov U.K., Usmonboeva M., Pedagogik texnologiyalarning tarkibiy asoslari. T., «Fan» 2006